ANNE FRANK

HET ACHTERHUIS

DAGBOEKBRIEVEN

12 juni 1942 · 1 augustus 1944

Samengesteld door Otto Frank en Mirjam Pressler

2013 Uitgeverij Prometheus Amsterdam

Annelies Marie Frank, geboren op 12 juni 1929 in Frankfurt am Main, Duitsland, overleden in februari of maart 1945 in het concentratiekamp Bergen-Belsen, wordt bij dezen aangemerkt als de auteur van dit werk, in overeenstemming met artikel 77 van de British Copyright Designs and Patent Act 1988.

Otto H. Frank en Mirjam Pressler worden bij dezen aangemerkt als redacteuren van dit werk, in overeenstemming met artikel 77 van de British Copyright Designs and Patent Act 1988, waarbij enkel gebruik is gemaakt van teksten geschreven door Annelies Marie Frank.

De dagboeken van Anne Frank
Uitgegeven door het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie, Amsterdam
Staatsuitgeverij, 's-Gravenhage/Uitgeverij Prometheus, Amsterdam
© 1986 Anne Frank Fonds, Basel, Zwitserland (TX 1-942-854, 7 november 1986)
© 1986 Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie, Amsterdam (TX 2182757, 28 augustus 1987)

Het Achterhuis, Dagboekbrieven 12 juni 1942 – 1 augustus 1944
Samenstelling Otto H. Frank
© 1947 Otto Frank (AF 1164, renewed 1974, 578606)
© 1982 Anne Frank Fonds, Basel, Zwitserland

Het Achterhuis, Dagboekbrieven 12 juni 1942 – 1 augustus 1944
Enige geautoriseerde en vermeerderde editie: Otto H. Frank en Mirjam Pressler
© 1991, 2001, 2003 Anne Frank Fonds, Basel, Zwitserland
© foto's AFF/AFS Amsterdam, The Netherlands
Omslagontwerp Suzan Beijer
Foto omslag © AFF, Bazel, CH/AFS, Amsterdam, NL
www.uitgeverijprometheus.nl
ISBN 978 90 446 1617 0

Eerste druk 1991
Negenentwintigste, herziene druk 2003, met nooit eerder gepubliceerde bladzijden
Drieënzestigste druk 2013

OVER DIT BOEK

Anne Frank hield van 12 juni 1942 tot 1 augustus 1944 een dagboek bij. Zij schreef haar brieven alleen voor zichzelf tot ze in de lente van 1944 op Radio Oranje de minister van Onderwijs in ballingschap, Bolkenstein, hoorde spreken. Hij zei dat na de oorlog alle getuigenissen van het lijden van het Nederlandse volk onder de Duitse bezetting verzameld en openbaar moesten worden gemaakt. Als voorbeeld noemde hij onder andere dagboeken. Onder de indruk van deze redevoering besloot Anne Frank na de oorlog een boek te publiceren. Haar dagboek zou daarvoor als basis dienen.

Ze begon haar dagboek over te schrijven en om te werken, verbeterde, liet passages weg die ze niet interessant vond en voegde andere uit haar herinnering toe. Tegelijkertijd hield ze haar oorspronkelijke dagboek bij, dat in de in 1986 verschenen wetenschappelijke editie versie a wordt genoemd, ter onderscheiding van versie b, het omgewerkte, tweede dagboek. Haar laatste notitie is gedateerd op 1 augustus 1944. Op 4 augustus werden de acht onderduikers door de Grüne Polizei opgehaald.

Miep Gies en Bep Voskuijl brachten de aantekeningen nog op de dag van de arrestatie in veiligheid. Miep Gies bewaarde ze in haar bureau en gaf ze ongelezen aan Otto H. Frank, Annes vader, toen uiteindelijk vaststond dat Anne niet meer leefde.

Otto Frank besloot na lang beraad de wens van zijn overleden dochter te vervullen en haar aantekeningen als boek te publiceren. Daarvoor stelde hij uit de beide dagboeken van Anne, de oorspronkelijke (versie a), en de door haar zelf omgewerkte (versie b), een verkorte derde versie (c) samen. Het dagboek zou in een reeks verschijnen, waarbij de omvang van de tekst door de uitgeverij was vastgesteld.

Toen het boek in 1947 verscheen was het nog niet gebruikelijk ongedwongen over seksuele thema's te schrijven, en zeker niet in jeugdboeken. Een andere belangrijke reden gehele passages of bepaalde formuleringen niet op te nemen was dat Otto Frank het aandenken aan zijn vrouw en aan de andere lotgenoten van het Achterhuis niet wilde schaden. Anne Frank schreef van haar dertiende tot haar vijftiende en uitte in haar aantekeningen haar antipathieën en haar ergernis even duidelijk als haar sympathieën.

Otto Frank overleed in 1980. De oorspronkelijke aantekeningen van zijn dochter vermaakte hij testamentair aan het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie in Amsterdam. Daar er vanaf de jaren vijftig steeds weer aan de echtheid van het dagboek getwijfeld werd, liet het instituut alle aantekeningen onderzoeken. Pas toen de echtheid van het dagboek zonder enige twijfel vaststond werden de dagboeken samen met de resultaten van het onderzoek gepubliceerd. Daarbij had men onder andere de familieachtergronden, de feiten rond de arrestatie en de deportatie, de gebruikte schrijfmaterialen en het handschrift van Anne Frank onderzocht. In het omvangrijke werk wordt ook de verspreiding van het dagboek beschreven.

Het Anne Frank-fonds, Basel, dat als universele erfgenaam van Otto Frank ook de auteursrechten van zijn dochter geërfd heeft, besloot op basis van de nu voorhanden zijnde teksten een nieuwe uitgave te publiceren. Het door Otto Frank verrichte redactionele werk dat ervoor gezorgd heeft dat het dagboek wijdverspreid is en politieke betekenis heeft gekregen, wordt daardoor op geen enkele wijze aangetast. Met de redactie werd de schrijfster en vertaalster Mirjam Pressler belast. Daarbij werd de uitgave van Otto Frank overgenomen en met andere passages van de versies a en b aangevuld. De door Mirjam Pressler voorgestelde, door het Anne Frank-fonds te Basel goedgekeurde tekst is een kwart omvangrijker dan de tot nu toe gepubliceerde versie en is bedoeld om de lezer een dieper inzicht in de wereld van Anne Frank te geven.

Aan het eind van de jaren negentig doken vijf onbekende bladzijden van het manuscript op. Met toestemming van het Anne

Frank-Fonds in Basel wordt in deze uitgave een lange passage, gedateerd 8 februari 1944, toegevoegd aan het eind van de al bestaande brief van die datum. Een kort stuk van 20 juni 1942 wordt hier niet opgenomen omdat een meer uitgebreide versie daarvan al in het dagboek staat. Verder wordt de brief van 7 november 1942 verplaatst naar 30 oktober 1943, waar die volgens nieuwe bevindingen hoort te staan. Voor meer informatie zie de vijfde druk van *De dagboeken van Anne Frank*, Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie, Amsterdam, Uitgeverij Bert Bakker, 2001.

Toen Anne Frank haar tweede versie (b) schreef, legde ze vast welke pseudoniemen zij de personen in een te publiceren versie geven wilde. Eerst wilde ze zich zelf Anne Aulis, dan Anne Robin noemen. Otto Frank heeft deze namen niet overgenomen maar zijn familienaam aangehouden, de naamsveranderingen voor de andere personen heeft hij aangehouden. De helpers die nu algemeen bekend zijn verdienen het bij name genoemd te worden; de namen van al de andere personen komen overeen met de wetenschappelijke editie. In het geval dat de personen anoniem willen blijven werden door het Rijksinstituut willekeurig gekozen initialen genomen.

De werkelijke namen van de onderduikers zijn:

Familie Van Pels (uit Osnabrück)

Auguste (geboren 29-9-1900), Hermann (geboren 31-3-1898), Peter (geboren 9-11-1929) van Pels; door Anne genoemd: Petronella, Hans en Alfred van Daan, in het boek: Petronella, Hermann en Peter van Daan.

Fritz Pfeffer (geboren 1889 in Giessen); door Anne en in het boek genoemd: Albert Dussel.

12 JUNI 1942

Ik zal hoop ik aan jou alles kunnen toevertrouwen, zoals ik het nog aan niemand gekund heb, en ik hoop dat je een grote steun voor me zult zijn.

28 SEPTEMBER 1942 (TOEVOEGSEL)

Ik heb tot nu een grote steun aan je gehad, en ook aan Kitty, die ik nu geregeld schrijf. Deze manier om in mijn dagboek te schrijven vind ik veel fijner en nu kan ik het uur haast niet afwachten als ik tijd heb om in je te schrijven.
Ik ben o zo blij dat ik je meegenomen heb!

ZONDAG, 14 JUNI 1942

Ik zal maar beginnen vanaf het ogenblik dat ik je gekregen heb, dus dat ik je heb zien liggen op mijn verjaardagstafel (want het kopen, waar ik ook bij ben geweest, telt niet mee).
Vrijdag 12 juni was ik al om zes uur wakker, en dat is heel begrijpelijk daar ik jarig was. Maar om zes uur mocht ik nog niet opstaan, dus moest ik mijn nieuwsgierigheid nog bedwingen tot kwart voor zeven. Toen ging het niet langer, ik ging naar de eetkamer, waar ik door Moortje (de kat) met kopjes verwelkomd werd.
Om even na zevenen ging ik naar papa en mama en dan naar de huiskamer, om mijn cadeautjes uit te pakken, het was in de eerste plaats *jou* die ik te zien kreeg, en wat misschien wel een van

mijn fijnste cadeaus is. Dan een bos rozen, twee takken pinksterrozen. Van papa en mama heb ik een blauw bloesje gekregen, een gezelschapsspel, een fles druivensap die voor mijn begrip een beetje naar wijn smaakt (wijn wordt toch van druiven gemaakt), een puzzel, een potje zalf, een briefje van 2,50 gulden en een bon voor twee boeken. Toen kreeg ik nog een boek, de *Camera Obscura*, maar dat heeft Margot al, daarom heb ik het geruild, een schaal zelfgebakken koekjes (door mijzelf natuurlijk, want in koekjes bakken ben ik tegenwoordig sterk), veel snoep en een aardbeientaart van moeder. Een brief van omi, stipt op tijd, maar dat is natuurlijk toeval.
Dan kwam Hanneli mij halen en we gingen naar school. In de pauze trakteerde ik leraren en leerlingen op boterkoekjes; en toen moesten we weer aan het werk. Ik kwam om vijf uur thuis, want ik was mee naar gymnastiek (hoewel ik nooit mag meedoen, omdat mijn armen en benen uit het lid gaan) en heb voor mijn klasgenoten volleybal als mijn verjaardagsspel gekozen. Thuisgekomen was Sanne Ledermann er al. Ilse Wagner, Hanneli Goslar en Jacqueline van Maarsen heb ik meegenomen vanaf gymnastiek, want die zitten bij mij in de klas. Hanneli en Sanne waren vroeger mijn twee beste vriendinnen, en wie ons bij elkaar zag, zei altijd: 'Daar lopen Anne, Hanne en Sanne.' Jacqueline van Maarsen heb ik pas leren kennen op het Joodse Lyceum en zij is nu mijn beste vriendin. Ilse is de beste vriendin van Hanneli en Sanne zit op een andere school, en heeft daar haar vriendinnen.
Zij hebben mij een prachtboek gegeven, *Nederlandse Sagen en Legenden*, maar ze hebben me per ongeluk het tweede deel gegeven en daarom heb ik twee andere boeken tegen het eerste deel geruild. Tante Helene heeft nog een puzzel meegebracht, tante Stephanie een schattige broche en tante Leny een enig boek, namelijk *Daisy's bergvakantie*. Vanochtend in bad zat ik eraan te denken hoe heerlijk het zou zijn, als ik zo'n hond als Rin-tin-tin had. Ik zou hem dan ook Rin-tin-tin noemen en hij zou altijd in de school bij de claviger of bij mooi weer in het fietsenhok zijn.

Zondagmiddag had ik mijn partijtje. Rin-tin-tin* viel zeer in de smaak bij mijn klasgenootjes. Ik heb twee broches gekregen, een boekenlegger en twee boeken. Ik zal nu eerst eens het een en ander over de klas en school vertellen en zal beginnen met de leerlingen.
Betty Bloemendaal ziet er een beetje armelijk uit, ze is het geloof ik ook, zij woont in de Jan Klasenstraat in West en niemand van ons weet waar dat is. Ze is op school erg knap, maar dat komt omdat zij zo vlijtig is, want nu laat de knappigheid al wat te wensen over. Het is een tamelijk rustig kind.
Jacqueline van Maarsen telt als mijn beste vriendin, maar een echte vriendin heb ik nog nooit gehad. Van Jacque dacht ik eerst wel dat zij het zou worden, maar het is lelijk tegengevallen.
D.Q. is een zeer zenuwachtig kind die altijd wat vergeet en strafwerk op strafwerk krijgt. Zij is heel goedmoedig, vooral voor G.Z.
E.S. is een kind dat zo ontzettend kletst dat het niet leuk meer is. Als zij je iets vraagt, dan zit ze altijd met haar vingers in je haar of aan je knoopjes. Men zegt dat E. mij niet uit kan staan, maar dat vind ik helemaal niet erg daar ik haar ook niet erg sympathiek vind.
Henny Mets is een vrolijk en leuk kind, alleen zij spreekt erg hard en ze is als ze op straat speelt erg kinderachtig. Het is erg jammer dat Henny een vriendin heeft, Beppy genaamd, die een zeer verderfelijke indruk op haar heeft daar het kind ontzettend smerig en schunnig is.
J.R., daar kunnen wel hoofdstukken over geschreven worden. J. is een opschepperig, fluisterig, akelig, grootmensenachtig, achterbaks, huichelachtig kind. Zij heeft Jacque erg ingepalmd en dat is jammer. J. huilt bij het kleinste beetje, is erg kleinzerig en vooral ontzettend aanstellerig. Altijd moet mejuffrouw J. gelijk hebben. Ze is erg rijk en heeft een kast vol met snoezige jurken, maar die veel te ouwelijk staan. Het kind verbeeldt zich dat ze

* Rin-tin-tin heette de hond in een bekende kinderfilm

erg mooi is, maar dat is juist het tegendeel. J. en ik kunnen elkaar helemaal niet uitstaan.
Ilse Wagner is een vrolijk en leuk kind, maar ze is erg precies en kan urenlang doorzeuren. Ilse is nogal op mij gesteld. Ze is erg knap, maar lui.
Hanneli Goslar of Lies, zoals ze op school wordt genoemd, is een beetje een eigenaardig kind, ze is meestal verlegen en thuis erg brutaal. Ze kletst alles wat je haar vertelt aan haar moeder verder. Maar ze heeft een openlijke opinie en vooral de laatste tijd waardeer ik haar zeer.
Nannie van Praag-Sigaar is een grappig, klein, wijs kind. Ik vind haar wel aardig. Ze is nogal knap. Veel is er over haar niet te zeggen.
Eefje de Jong vind ik een enig kind. Ze is pas twaalf jaar, maar is helemaal een dame. Ze doet net alsof ik een baby ben. Ze is ook erg hulpvaardig, en ik mag haar dan ook graag.
G.Z. is wel het mooiste meisje uit onze klas. Ze heeft een lief gezicht, maar is op school tamelijk stom. Daarom denk ik dat ze zitten blijft, maar dat vertel ik haar natuurlijk niet.

(TOEVOEGSEL)

G.Z. is tot mijn grote verbazing toch niet blijven zitten.

En tot slot van onze twaalf meisjes zit ik naast G.Z.
Over de jongens is veel, maar ook weinig te zeggen.
Maurice Coster is een van mijn vele aanbidders, maar het is een nogal vervelend joch.
Sallie Springer is een vreselijk schunnig joch en het praatje gaat over hem rond dat hij gepaard heeft. Toch vind ik hem een enig joch, want hij is erg grappig.
Emiel Bonewit is de aanbidder van G.Z., maar het kan haar niet erg veel schelen. Hij is nogal saai.
Rob Cohen was ook verliefd op mij, maar nu kan ik hem niet meer uitstaan. Het is een huichelachtig, leugenachtig, huilerig, gek, vervelend jongetje, dat zich ontzettend veel verbeeldt.

Max van de Velde is een boerenjongen uit Medemblik, maar wel geschikt zou Margot zeggen.
Herman Koopman is ook erg schunnig, net als Jopie de Beer, die een erge flirt en een meisjesgek is.
Leo Blom is de boezemvriend van Jopie de Beer maar wordt door zijn schunnigheid aangestoken.
Albert de Mesquita is een jongen die van de zesde Montessorischool af komt en een klas overgeslagen heeft. Hij is erg knap.
Leo Slager komt van dezelfde school maar is niet zo knap.
Ru Stoppelmon is een klein, gek jongetje uit Almelo, dat pas later op school is gekomen.
C.N. doet alles wat niet mag.
Jacques Kocernoot zit achter ons met C.N. en we lachen ons ziek (G. en ik).
Harry Schaap is nog de behoorlijkste jongen uit onze klas, hij is wel aardig.
Werner Joseph dito, maar door de tijden te stil en lijkt daardoor saai.
Sam Salomon is net zo'n schoffie uit de achterbuurt, een rotjoch. (Aanbidder!)
Appie Riem is nogal orthodox, maar ook een snertjoch.
Nu moet ik ophouden. De volgende keer heb ik weer zoveel in je te schrijven, dus aan je te vertellen. Dááág, ik vind je zo fijn!

ZATERDAG, 20 JUNI 1942

Het is voor iemand als ik een heel eigenaardige gewaarwording om in een dagboek te schrijven. Niet alleen dat ik nog nooit geschreven heb, maar het komt me zo voor dat later ik, noch iemand anders, in de ontboezemingen van een dertienjarig schoolmeisje belang zal stellen. Maar ja, eigenlijk komt dat er niet op aan, ik heb zin om te schrijven en nog veel meer om m'n hart over allerlei dingen eens grondig en helemaal te luchten.
'Papier is geduldiger dan mensen', dit gezegde schoot me te binnen toen ik op een van m'n licht-melancholische dagen verveeld met m'n hoofd op m'n handen zat en van lamlendigheid niet

wist of ik uit moest gaan dan wel thuisblijven, en zo uiteindelijk op dezelfde plek bleef zitten piekeren. Ja inderdaad, papier is geduldig, en daar ik niet van plan ben dat gekartonneerde schrift dat de weidse naam 'dagboek' draagt, ooit aan iemand te laten lezen, tenzij ik nog eens ooit in m'n leven een vriend of vriendin krijg die dan 'de' vriend of vriendin is, kan het waarschijnlijk niemand schelen.
Nu ben ik bij het punt aangeland waarvandaan het hele dagboekidee begonnen is: ik heb geen vriendin.
Om nog duidelijker te zijn moet hierop een verklaring volgen, want niemand kan begrijpen dat een meisje van dertien geheel alleen op de wereld staat. Dat is ook niet waar. Ik heb lieve ouders en een zuster van zestien, ik heb alles bij elkaar geteld zeker wel dertig kennisjes en wat je dan vriendinnen noemt. Ik heb een stoet aanbidders die mij naar de ogen zien en, als 't niet anders kan, met een gebroken zakspiegeltje in de klas nog een glimp van me trachten op te vangen. Ik heb familie, lieve tantes en een goed thuis. Nee, zo ogenschijnlijk ontbreekt het me aan niets, behalve 'de' vriendin. Ik kan met geen van m'n kennisjes iets anders doen dan pret maken, ik kan er nooit toe komen eens over iets anders dan over de alledaagse dingen te spreken of wat intiemer te worden, en daar zit 'm de knoop. Misschien ligt dat gebrek aan vertrouwelijkheid bij mij, in ieder geval het feit is er en het is jammer genoeg ook niet weg te werken. Daarom dit dagboek. Om nu het idee van de lang verbeide vriendin nog te verhogen in m'n fantasie wil ik niet de feiten zomaar gewoon als ieder ander in dit dagboek plaatsen, maar wil ik dit dagboek de vriendinzelf laten zijn en die vriendin heet *Kitty*.
Mijn geschiedenis! (Idioot, zoiets vergeet men niet.)
Daar niemand iets van m'n verhalen aan Kitty zou snappen als ik zo met de deur in huis kom vallen, moet ik in 't kort m'n levensgeschiedenis weergeven, zo ongraag als ik dat ook doe.
M'n vader, de liefste schat van een vader die ik ooit ontmoet heb, trouwde pas op z'n zesendertigste jaar met m'n moeder die toen vijfentwintig was. M'n zuster Margot werd in 1926 geboren, in Frankfurt a/M in Duitsland. Op 12 juni 1929 volgde ik. Tot mijn vierde jaar woonde ik in Frankfort. Daar wij volbloed-joden zijn,

ging m'n vader in 1933 naar Holland. Hij werd directeur van de Nederlandse Opekta Mij. voor jambereiding. Mijn moeder, Edith Frank-Holländer, ging in september ook naar Holland en Margot en ik gingen naar Aken, waar onze grootmoeder woonde. Margot ging in december naar Holland en ik in februari, waar ik als verjaardagscadeau voor Margot op tafel werd gezet.
Ik ging algauw naar de kleuterschool van de Montessorischool, de zesde. Daar bleef ik tot mijn zesde jaar, toen ging ik naar de eerste klas. In de zesde klas kwam ik bij mevrouw Kuperus de directrice terecht. Wij namen hartroerend afscheid van elkaar aan het einde van het schooljaar en huilden alletwee, want ik werd op het Joodse Lyceum aangenomen, waar Margot ook naartoe ging.
Ons leven verliep met de nodige opwinding, daar de overgebleven familie in Duitsland niet door Hitlers jodenwetten gespaard bleef. In 1938 na de pogroms vluchtten m'n twee ooms, broers van moeder, en belandden veilig in Noord-Amerika, m'n oude grootmoeder kwam bij ons. Ze was toen drieënzeventig jaar.
Na mei 1940 ging het bergaf met de goede tijden: eerst de oorlog, dan de capitulatie, inmars der Duitsers en de ellende voor ons joden begon. Jodenwet volgde op jodenwet en onze vrijheid werd zeer beknot. Joden moeten een jodenster dragen; joden moeten hun fietsen afgeven; joden mogen niet in de tram; joden mogen niet in een auto, ook niet in een particuliere; joden mogen alleen van 15.00 – 17.00 uur boodschappen doen; joden mogen alleen maar naar een joodse kapper; joden mogen vanaf 20.00 uur 's avonds tot 6.00 uur 's ochtends niet op straat; joden mogen zich niet in schouwburgen, bioscopen en andere voor vermaak dienende plaatsen ophouden; joden mogen niet naar een zwembad, evenmin naar tennis-, hockey- of andere sportplaatsen; joden mogen niet roeien; joden mogen in het openbaar generlei sport doen; joden mogen na acht uur 's avonds niet meer in hun tuin zitten, evenmin bij hun kennissen; joden mogen niet bij christenen thuis komen; joden moeten naar joodse scholen gaan en al dergelijke meer. Zo ging ons leventje door en we mochten dit niet en dat niet. Jacque zegt altijd tegen me: 'Ik durf niets meer te doen, want ik ben bang dat het niet mag.'

In de zomer van 1941 werd oma heel ziek. Ze moest geopereerd worden en van mijn verjaardag kwam niet veel. In zomer 1940 ook al niet, want toen was de oorlog net voorbij in Nederland. Oma stierf in januari 1942. Niemand weet hoeveel ik aan haar denk en nog van haar houd. Deze verjaardag in 1942 is dan gevierd om alles in te halen en oma's lichtje stond ernaast.
Met ons vieren gaat het nog steeds goed, en zo ben ik dan op de huidige datum aangeland waar de plechtige inwijding van m'n dagboek begint, op 20 juni 1942.

ZATERDAG, 20 JUNI 1942

Lieve Kitty!

Dan begin ik maar meteen; het is nu zo lekker rustig, vader en moeder zijn uit en Margot is met wat jongelui bij haar vriendin Trees gaan pingpongen. Pingpongen doe ik de laatste tijd ook erg veel, zoveel zelfs dat we met vijf meisjes een club opgericht hebben. De club heet 'De kleine Beer minus twee'. Een erg gekke naam, maar die berust op een vergissing. Wij wilden een bijzondere naam en dachten overeenkomstig onze vijf leden aan de sterren, aan de kleine beer. Wij dachten dat hij uit vijf sterren bestond, maar daar hebben wij ons in vergist, hij heeft net als de grote beer zeven sterren. Vandaar 'minus twee'. Ilse Wagner heeft een pingpongspel en de grote eetkamer van de Wagners staat steeds tot onze beschikking. Daar wij vijf pingpongsters vooral in de zomer erg van ijs houden en pingpongen warm maakt, loopt zo'n spel meestal uit op een tochtje naar de dichtstbijzijnde ijswinkels die voor joden geoorloofd zijn, de Oase of Delphi. Naar portemonnee of geld zoeken we al helemaal niet meer, want in de Oase is het meestal zo druk, dat er onder al de mensen altijd wel wat goedgeefse heren van onze uitgebreide kennissenkring of de een of andere aanbidder te vinden zijn, die ons meer ijs aanbieden dan we in een week op kunnen.
Ik denk dat je wel een beetje verbaasd zult zijn over het feit dat ik, zo jong als ik ben, over aanbidders spreek. Helaas, of in sommige gevallen ook weer niet helaas, dit euvel schijnt bij ons op

school niet te vermijden te zijn. Zodra een jongen mij vraagt of hij met mij mee naar huis mag fietsen en een gesprek aangevangen wordt, kan ik er negen van de tien keer van overtuigd zijn dat de desbetreffende jongeling de lastige gewoonte heeft dadelijk in vuur en vlam te raken en me niet meer uit het oog laat. Na verloop van tijd zakt die verliefdheid heus wel weer af, vooral omdat ik me van vurige blikken niet veel aantrek en lustig doorpeddel. Als het soms te bont wordt, zwaai ik een beetje met m'n fiets, tas valt, de jongeman moet fatsoenshalve afstappen en na de tas weer afgeleverd te hebben, heb ik allang weer een ander gespreksthema aangeknoopt. Dit zijn nog maar de onschuldigsten, je hebt er natuurlijk ook onder die kushandjes sturen of een arm proberen te bemachtigen, maar dan zijn ze beslist aan het verkeerde adres, ik stap af en weiger verder van z'n gezelschap gebruik te maken, of ik ben zogenaamd beledigd en zeg hem in kernachtige bewoordingen dat hij naar huis kan gaan.
Ziezo, de grondslag voor onze vriendschap is gelegd, tot morgen.

Je Anne

ZONDAG, 21 JUNI 1942

Lieve Kitty,

Onze hele klas bibbert. De aanleiding is natuurlijk de in het vooruitzicht gestelde leraarsvergadering. De halve klas is aan het wedden over overgaan en zittenblijven. G.Z. en ik lachen ons naar om onze twee achterburen C.N. en Jacques Kocernoot, die hun hele vakantiekapitaal aan elkaar verwed hebben. 'Jij gaat over', 'nietes', 'welles', van 's ochtends vroeg tot 's avonds laat, zelfs G's smekende blikken om stilte en mijn boze uitvallen kunnen die twee niet tot kalmte brengen. Volgens mij moet een vierde van de hele klas blijven zitten, zulke uilen zitten erin, maar leraren zijn de nukkigste mensen die er bestaan, misschien zijn ze nu, per uitzondering, eens nukkig naar de goede kant.
Voor mijn vriendinnen en mijzelf ben ik niet zo bang, we zullen er wel doorheen rollen. Alleen in wiskunde ben ik onzeker. En-

fin, afwachten maar. Tot zolang spreken we elkander moed in.
Ik kan het met al m'n leraren en leraressen nogal goed vinden. Het zijn er negen in getal, waarvan zeven mannelijk en twee vrouwelijk. Mijnheer Keesing, de oude man der wiskunde, was een tijdlang erg kwaad op mij omdat ik zoveel kletste. Vermaning volgde op vermaning tot ik strafwerk kreeg. Een opstel maken met tot onderwerp 'Een kletskous'. Een kletskous, wat kan men daar nu over schrijven? Dat was van later zorg. Ik stopte m'n agenda na inschrijving in m'n tas en probeerde me rustig te houden.
's Avonds, toen al m'n andere huiswerk af was, viel m'n oog op de aantekening over het opstel. Met het eindje van m'n vulpen in m'n mond begon ik over het onderwerp na te denken. Gewoon zomaar wat bazelen en zo wijd mogelijk uit elkaar schrijven kan iedereen, maar een afdoende bewijs van de noodzakelijkheid van het praten te vinden, dat was de kunst. Ik dacht en dacht, dan had ik opeens een idee, ik pende m'n drie opgegeven kantjes vol en was voldaan. Als argument had ik aangevoerd dat praten vrouwelijk is, dat ik wel m'n best zou doen het een beetje te temperen, maar afleren zou ik het wel nooit, daar m'n moeder net zoveel praatte als ik, zo niet meer en dat aan overgeërfde eigenschappen nu eenmaal weinig te doen is.
Mijnheer Keesing moest erg om m'n argumenten lachen, maar toen ik m'n praatuurtje in de volgende les toch weer vervolgde, volgde ook het tweede opstel. Ditmaal moest het 'Een onverbeterlijke kletskous' zijn. Ook dit werd ingeleverd en Keesing had twee lessen lang niets te klagen. In de derde les werd het hem echter weer te bont. 'Anne Frank, als strafwerk voor praten, een opstel over het onderwerp "Kwek, kwek, kwek, zei juffrouw Snaterbek".'
De klas schaterde. Ik moest wel meelachen, hoewel m'n vindingrijkheid op het gebied van kwebbelopstellen uitgeput was. Ik moest er iets anders, heel origineels op vinden. Mijn vriendin Sanne, een goede dichteres, bood haar hulp aan om het opstel van voren tot achteren in rijm in te leveren. Ik juichte. Keesing wou me met dit onzinnige onderwerp in de maling nemen, maar ik zou hem met m'n gedicht driedubbel in de maling nemen.

Het gedicht kwam af en was prachtig! Het handelde over een moeder eend en vader zwaan met drie kleine eendjes, die wegens te veel kwekken door de vader doodgebeten werden. Keesing verstond de grap gelukkig goed, hij las het gedicht met commentaar in de klas voor en in verschillende andere klassen ook nog. Sindsdien mocht ik praten en kreeg nooit meer strafwerk, integendeel, Keesing maakt nu altijd grapjes.

Je Anne

WOENSDAG, 24 JUNI 1942

Lieve Kitty,

Het is smoorheet, iedereen puft en bakt, in die hitte moet ik alles aflopen. Nu zie ik pas hoe fijn een tram toch is, vooral een open, maar dat genot is voor ons joden niet langer weggelegd, voor ons is de voetenwagen goed genoeg. Gisteren moest ik tussen de middag naar de tandarts in de Jan Luykenstraat. Het is van onze school in de Stadstimmertuinen een lange weg. Op school sliep ik 's middags dan ook haast in. Gelukkig dat de mensen je vanzelf al iets te drinken aanbieden. De zuster bij de tandarts is werkelijk een hartelijk mens.
Het enige waar we nog mee mogen rijden is de pont. De veerman aan de Jozef Israëlskade nam ons dadelijk mee toen we om overzetting vroegen. Aan de Hollanders ligt het heus niet dat wij joden het zo ellendig hebben.
Ik wou maar dat ik niet naar school moest, m'n fiets is in de paasvakantie gestolen en die van moeder heeft vader bij christelijke kennissen in bewaring gegeven. Maar gelukkig nadert de vakantie met rasse schreden, nog een week en het leed is geleden. Gistermorgen is me wat leuks overkomen. Ik kwam bij de rijwielstalling langs, toen iemand me riep. Ik keek om en zag een aardige jongen achter me staan, die ik de avond tevoren bij Wilma ontmoet had. Hij is een achterneef van haar, en Wilma is een kennisje. Ik vond haar eerst heel aardig. Dat is ze ook, maar ze praat de hele dag over niets anders dan jongens en dat begint te vervelen. De jongen kwam een beetje verlegen dichterbij en stel-

de zich voor als Hello Silberberg. Ik was een beetje verbaasd en wist niet goed wat hij wilde, maar dat bleek al spoedig. Hij wou van m'n gezelschap gebruikmaken en me naar school brengen.
'Als je toch dezelfde kant op moet, ga ik wel mee,' antwoordde ik en zo gingen we samen. Hello is al zestien en weet over allerlei dingen leuk te vertellen.
Vanochtend wachtte hij weer op me, en in 't vervolg zal het nu wel zo blijven.

Anne

WOENSDAG, 1 JULI 1942

Lieve Kitty,

Tot vandaag toe kon ik heus geen tijd vinden om weer te schrijven. Donderdag was ik de hele middag bij kennissen, vrijdag hadden wij visite en zo ging het door tot vandaag.
Hello en ik hebben elkaar in die week goed leren kennen, hij heeft me veel van z'n leven verteld. Hij komt uit Gelsenkirchen en is zonder z'n ouders hier in Nederland bij z'n grootouders. Z'n ouders zijn in België, voor hem is er geen mogelijkheid om ook daar naar toe te komen. Hello had een meisje, Ursula. Ik ken haar wel, ze is een voorbeeld van zachtheid en saaiheid. Sinds hij mij ontmoet heeft is Hello tot de ontdekking gekomen dat hij aan Ursuls zijde inslaapt. Ik ben dus een soort wakkerhoudmiddel, een mens weet maar nooit waar hij nog eens voor gebruikt wordt!
Jacque heeft zaterdagavond bij mij geslapen. 's Middags was Jacque bij Hanneli en ik heb me doodverveeld.
Hello zou 's avonds bij mij komen, maar rond zessen belde hij op. Ik ging naar de telefoon, toen zei hij: 'Hier is Helmuth Silberberg. Mag ik Anne alstublieft even spreken?'
'Ja, Hello, hier is Anne.'
'Dag Anne, hoe gaat het met je?'
'Goed, dank je wel.'
'Ik wilde je tot mijn spijt zeggen, dat ik vanavond niet bij je kan komen, maar ik zou je nog wel even willen spreken. Is het goed,

dat ik over tien minuten voor je deur ben?'
'Ja, dat is goed, nou dááág!'
'Dáág, ik kom direct!'
Hoorn neer, ik ben mij gauw gaan verkleden en heb mijn haar een beetje opgedost. Toen ben ik zenuwachtig uit het raam gaan hangen. Eindelijk kwam hij er aan. Wonder boven wonder ben ik niet meteen de trap af gesuisd, maar heb rustig afgewacht tot hij gebeld had. Ik ging naar beneden en hij viel meteen met de deur in huis.
'Zeg Anne, mijn grootmoeder vindt jou nog te jong om geregeld mee om te gaan. Ze zegt dat ik naar de Löwenbachs moet gaan, maar je weet misschien, dat ik niet meer met Ursul omga.'
'Nee, hoezo, hebben jullie ruzie gehad?'
'Nee, integendeel. Ik heb Ursul gezegd dat we toch niet met elkaar op konden schieten en dat we daarom maar niet meer met elkaar om moesten gaan, maar dat Ursul bij ons nog heel welkom was en dat ik hoopte dat ik dat ook bij haar was. Ik dacht namelijk dat Ursul met een andere jongen rondzwierf en heb haar daar ook naar behandeld. Maar dat was helemaal niet waar. En nu zei mijn oom dat ik Ursul mijn excuus moest aanbieden, maar dat wilde ik natuurlijk niet en daarom heb ik het uitgemaakt, maar dat was maar één van de vele redenen.
Mijn grootmoeder wil nu dat ik naar Ursul ga en niet naar jou, maar ik ben dat niet van mening en ook niet van plan. Oude mensen hebben soms erg ouderwetse begrippen, maar daar kan ik me niet naar richten. Ik heb m'n grootouders wel nodig, maar in zekere zin hebben zij mij toch ook nodig. Nu heb ik woensdagsavonds vrij omdat ik voor mijn grootouders naar houtsnijles ga, maar ik ga naar zo'n clubje van de zionistische partij. Dat mag ik niet omdat mijn grootouders erg tegen het zionisme zijn. Ik ben er ook niet fanatiek voor, maar ik interesseer me ervoor. Maar de laatste tijd is het daar zo'n rommelzootje dat ik van plan ben eruit te gaan. Daarom is woensdagavond de laatste avond dat ik ernaartoe ga. Dan kan ik dus woensdagavond, zaterdagmiddag, zaterdagavond en zondagmiddag en al zo meer.'
'Maar als je grootouders het nu niet willen, dan moet jij het toch niet achter hun rug doen.'